социокультурной компетентности – мотивационный, когнитивный, деятельностный. Охарактеризованы уровни сформированности социокультурной компетентности – низкий, средний, высокий.

В статье отмечено, что уровень социокультурной компетентности студентов не достаточный. Поэтому автор указывает на необходимость его повышения. Сформулированы задания дальнейшего научного поиска педагогичных условий формирования социокультурной компетентности.

Ключевые слова: социокультурная компетентность, уровень, критерий, диагностика, будущие судоводители, профессиональная подготовка, социально-гуманитарная подготовка.

Lipshyts L. V.

DIAGNOSTICS OF DEVELOPMENT OF SOCIOCULTURAL COMPETENCE OF THE FUTURE NAVIGATORS OF INTERNATIONAL VOYAGES

In the article the importance of sociocultural competence as a part of future navigators' professional education is underlined. The author states that sociocultural competence has an integrated character and combines knowledge and skills which are obtained by future navigators during professional training and when learning the humanities. The results of research work as to diagnostics of development levels of sociocultural competence of the future navigators of international voyages are analyzed. The criteria of sociocultural competence: motivational, cognitive, operational are defined. Motivational criterion identifies interest to obtain knowledge, role and significance of sociocultural competence. Cognitive criterion characterizes the scope, depth and importance of sociocultural knowledge. Operational criterion characterizes the skills how to use and to realize sociocultural activity effectively. The levels of development of sociocultural competence: low, average, high are defined.

In the article motivation of the students to work in multilingual crew is analyzed and it is stated that they have a positive attitude to their future profession and understand its importance.

In the article it is stated that the level of sociocultural competence of students is not sufficient. So, the author states that it should be improved. The tasks for further scientific research of pedagogical conditions of sociocultural competence are formulated.

Keywords: sociocultural competence, level, criterion, diagnostics, future navigators, professional training, the humanities learning.

Рецензент: Слюсаренко Н. В.

УДК 37.091.12.046 – 021.68:57:005.336.2

Мазаєва К. В.*

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНОСТІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Для створення ефективної системи роботи з підвищення кваліфікації вчителів біології в системі післядипломної педагогічної освіти та забезпечення високого рівня розвитку в них предметної (біологічної, екологічної), методичної, психолого-педагогічної, інформаційно-комунікаційної компетентностей необхідно визначити критерії та показники сформованості названих ключових компетентностей. Визначені документами Міністерства освіти і науки України критерії оцінювання навчальних досягнень з предметів не можуть використовуватися для оцінювання рівня сформованості компетентностей учителів біології. На основі аналізу нормативних документів, які регламентують вимоги до рівня професійної компетентності педагогічних працівників, визначено критерії та показники сформованості компетентностей.

Ключові слова: компетентність, ключові компетентності, критерії, показники сформованості.

*© ***Мазаєва К. В.***

XXI століття – період стрімкого зростання значення науки й освіти в житті людства, і це значення зростатиме пропорційно здатності вирішувати конкретні життєві проблеми людини. Оновилася і функція освіти: не тільки навчання і виховання, а й соціалізація людини – формування особистості, яка буде здатна отримувати глибокі знання, професійні навички, вільно орієнтуватися у світі, саморозвиватися і самостійно приймати морально-відповідальні рішення в умовах мінливого світу, тобто бути компетентною, мати сформовані ключові компетентності.

Ключові компетентності – це основний освітній результат, як-то: інтегровані знання, уміння, здібності, необхідні майбутньому кваліфікованому працівнику для того, щоб бути професійно мобільним у різних професійних середовищах. Зрозуміло, що ключові компетентності є найбільш загальним і широким визначенням адекватного прояву соціального життя людини в сучасному суспільстві. При цьому цікаво відзначити, що поряд із поняттям «компетентність», а іноді і його синонімом є «базові навички». Так, один з учасників проекту ДЕЛФІ Б. Оскарссон наводить список базових навичок, які змістовно можуть інтерпретуватися як компетентності. За дослідником, вони об'ємні, «розвиваються в доповнення до специфічних професійних. Такі ключові компетентності включають, крім іншого, здатність ефективно працювати в команді, планування, вирішення проблем, творчість, лідерство, підприємницьку поведінку, організаційне бачення та комунікативні навички» [6].

Під ключовими компетентностями вчителів біології ми розуміємо якості особистості, які забезпечують учителю професійну мобільність, адаптивність і конкурентоспроможність на ринку праці. Розвиток ключових компетентностей учителя, набуті необхідні знання, уміння, навички, особистісна вмотивованість забезпечують його теоретичну й практичну готовність до якісного здійснення професійної діяльності. Щоб визначити сформованість компетентностей у вчителя, рівень їх розвитку в процесі навчання в системі післядипломної педагогічної освіти, необхідно з'ясувати, за якими критеріями й показниками буде здійснюватися оцінювання.

Мета статті полягає у визначенні основних критеріїв, показників і рівнів сформованості ключових компетентностей учителів біології.

Насамперед визначимо поняття «критерій». Словники тлумачать термін «критерій» (від гр. κριτήριον – «засіб для судження») як ознаку, завдяки якій відбувається оцінювання, визначення або класифікація явища чи процесу, ознака, за якою можна судити про щось, мірило для визначення, оцінювання предмета чи явища [3]; рівень досягнень, який визначається метою, за ступенем наближення до якої оцінюється прогрес [2].

Таким чином, критерій – це характеристика тієї чи іншої діяльності, що становить певний «стандарт». За визначенням, наведеним у словнику української мови, критерій – це мірило істинності, вірогідності людських знань, їх відповідності об'єктивній дійсності [8]. Тобто ми маємо розуміти, що критерії – це характеристики досліджуваного об'єкта, за якими можна зробити висновок про його стан і рівень розвитку. У контексті педагогічного дослідження поняття «критерій» пов'язано з результатами експерименту, його визначають як «міри оцінювання досліджуваного явища та тих змін, що відбулися в розвитку окремих складових чи особистості загалом у результаті експериментального навчання та виокремлених педагогічних умов, за яких визначена гіпотеза відповідає чи не відповідає результатам експерименту» [7].

Таким чином, критеріями компетентності науковці вважають такі її елементи, як знання, навички й уміння, особистісні мотиви, ставлення й цінності, а також мотиви професійної діяльності та психологічні якості (насамперед бажання реалізувати свої вміння й навички та готовність педагогічного працівника до інноваційної діяльності).

Слід зауважити, що під час визначення критеріїв сформованості тієї чи іншої компетентності найлегше оцінювати знання й навички, набуті педагогами. Під час вивчення процесу розвитку компетентностей необхідно спиратися на такі визначення сформованості, як «результативне виконання завдання (проекту)», «найкраще виконання», «прояв компетентностей під час виконання завдання».

У педагогічних дослідженнях поняття «критерій» взаємопов'язане з поняттям «показники», що визначаються науковцями як узагальнені характеристики (властивості) об'єкта чи процесу [5, с. 218]. Тобто кожен критерій визначається сукупністю конкретних показників. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає, що показник – це «явище або подія, наявність якої дозволяє судити про динаміку певного процесу» [4, с. 1024]. Показники є також наочним вираженням (у цифрах чи графічно) результатів чиєїсь праці тощо [9]. Науковці розрізняють якісні показники (фіксують наявність чи відсутність якої-небудь властивості) та кількісні (фіксують міру вираження чи розвитку властивості) [5, с. 218].

Ми погоджуємось із М. Биркою, що показник – це якісна або кількісна характеристика сформованості певного критерію. Критерій завжди залишається незмінним, на відміну від показників, які його характеризують [1].

У виборі критеріїв сформованості ключових компетентностей учителів біології ми виходили з таких позицій:

– оскільки в основі компетентності лежать знання, їх наявність є одним із критеріїв, що засвідчують стан сформованості цього утворення особистості. У контексті зазначеного когнітивний критерій можна вважати провідним в оцінюванні рівня сформованості ключових компетентностей учителів біології. Специфіка розвитку ключових компетентностей має відображатись у системі знань (предметних, методичних, психолого-педагогічних, екологічних тощо), які лежать у їх основі. Тематичні знання формуються на основі узагальнення знань у процесі вивчення окремих тем і розділів навчально-тематичного плану курсової підготовки. Узагальнення біологічних, екологічних, методичних та психолого-педагогічних знань кількох розділів і предметів формує предметні знання;

– наявність у людини компетентності передбачає її здатність і вміння (навички) здійснювати певні види діяльності. Так, стосовно методичної компетентності показниками є не тільки знання традиційних та активних методів і форм організації освітнього процесу, але й уміння свідомо здійснювати добір методів, прийомів і форм роботи з учнями залежно від комплексу спланованих цілей, засобів та умов діяльності під час засвоєння теми. Саме такий свідомий відбір має забезпечувати результативність освітньої діяльності. Екологічна компетентність – це насамперед уміння аналізувати екологічні ситуації на засадах світоглядних знань екоцентричного змісту й уміння прогнозувати можливі наслідки дій людини в природі з метою уникнення негативних. Щодо еколого-педагогічної діяльності – це уміння здійснювати екологічне виховання учнів і просвітницьку роботу з їхніми батьками та іншими групами населення. Важливим показником методичної компетентності є також володіння технікою реалізації всіх методів, прийомів і форм педагогічної діяльності. З урахуванням зазначеного другим критерієм розвитку ключових компетентностей учителів біології було обрано діяльнісний, а його показниками – уміння аналізувати і прогнозувати ситуації, а також навички здійснення педагогічної діяльності в умовах сучасного освітнього процесу;

– компетентність фахівця є однією з характеристик особистості, що визначає її світосприйняття, світорозуміння і готовність до активної діяльності, тому про наявність сформованості ключових компетентностей учителів мають свідчити й певні особистісні показники. На цій підставі третім критерієм розвитку ключових компетентностей учителів біології було обрано особистісний, а його показниками –

мотивацію до професійної предметної та інноваційної педагогічної діяльності, відповідальність за власні рішення, рефлексивність як здатність фахівця критично оцінювати результати власної діяльності, переоцінювати їх для подальшого самовдосконалення, самореалізації та професійного самоствердження.

До кожного з критеріїв сформованості ключових компетентностей учителів біології слід добирати показники – як загальні для педагогічних працівників, так і специфічні для них.

Показниками когнітивного критерію є знання про:

– основні біологічні й екологічні закономірності і поняття;

– зміст шкільних предметів «Біологія» і «Екологія» й державні вимоги до рівня знань, умінь і навичок учнів;

– основи психолого-педагогічного впливу на формування і розвиток учнів загальноосвітньої школи;

– основи психологічних і фізіологічних особливостей школярів різних вікових категорій;

– традиційні й сучасні технології, методи і форми освітньої діяльності;

– дидактичні основи застосування практичних й експериментальних методів на уроках біології;

– сутність і зміст нормативних документів, що визначають діяльність учителя;

– різноманітні ресурси фахової та професійної інформації.

Показники діяльнісного критерію:

– здатність і навички здійснення педагогічної діяльності в умовах сучасного освітнього процесу;

– уміння здійснювати свідомий добір методів, прийомів і форм роботи з учнями під час вивчення біології та екології залежно від комплексу спланованих цілей, засобів та умов діяльності під час засвоєння конкретних понять, явищ, тем;

– володіння технікою реалізації основних методів, прийомів і форм педагогічної діяльності, що забезпечують результативність навчання – формування й розвиток ключових компетентностей учнів;

– уміння аналізувати і прогнозувати педагогічні й життєві ситуації;

– навички використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні біології та самоосвітній діяльності;

– дотримання юридичних та етичних норм у своїй діяльності.

Надзвичайно важливим критерієм сформованості ключових компетентностей учителя біології є особистісний, а його показниками є:

– мотивація до професійної предметної та інноваційної педагогічної діяльності;

– розуміння соціальної значущості й цінності педагогічної діяльності;

– умотивованість самореалізації та професійного самоствердження;

– здатність до самоконтролю й самоаналізу;

– відповідальність за власні рішення, організацію самоосвітньої діяльності;

– рефлексивність – здатність фахівця критично оцінювати результати власної діяльності, переоцінювати їх для подальшого самовдосконалення.

Визначення критеріїв сформованості ключових компетентностей учителів біології та їх показників є актуальним завданням, вирішення якого дозволить дослідити якість професійної підготовки фахівців у системі післядипломної педагогічної освіти. Тому у психолого-педагогічній літературі описано різні варіанти оцінювання ефективності навчання дорослих, але на сьогодні остаточно не визначено критеріїв і показників, які можна було б назвати оптимальними. Водночас практика професійної післядипломної освіти свідчить про необхідність подальших пошуків у розробленні критеріїв визначення якості підвищення кваліфікації, розвитку ключових компетентностей учителів.

Література:

1. Бирка М. Ф. Теорія та практика професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін у післядипломній освіті : монографія / М. Ф. Бирка. – Чернівці : Технодрук, 2015. – 440 с.
2. Богачик М. Інформаційна компетентність старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів на уроках іноземної мови як чинник активізації пізнавальної активності учнів у сучасному інформаційному просторі [Електронний ресурс] / М. Богачик. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2010_3/bogachik.pdf.
3. Васильев И. Б. Социально-педагогические условия организации и деятельности высших профессиональных училищ : дисс. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Васильев Иван Борисович. – Х., 1995. – 213 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. редактор В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ – Перун, 2009. – 1736 с.
5. Мазін В. М. Критерії та показники сформованості культури професійної самореалізації педагога / В. М. Мазін // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – 2007. – Вип. 41. – С. 217-225.
6. Оскарссон Б. Базовые навыки как обязательный компонент высококачественного профессионального образования / Оценка качества профессионального образования. Доклад 5 / Б. Оскарссон ; под общ. ред. В. И. Байденко, Дж. ван Зантворта, Европейский фонд подготовки кадров. Проект ДЕЛФИ. – М., 2001.
7. Путляева Л. В. Современные психолого-педагогические проблемы профессионального обучения / Л. В. Путляева. – М. : ЦОЛНУВ, 1990. – 170 с.
8. Словник української мови : в 11 томах. — Том 4. – 1973. – С. 349.
9. Чак Є. Д. Чи правильно ми говоримо? / Є. Д. Чак. – К. : Освіта, 1997. – 240 с.

Мазаева Е. В.

КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ СФОРМИРОВАННОСТИ
КЛЮЧЕВЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЕЙ БИОЛОГИИ

Для создания эффективной системы работы по повышению квалификации учителей биологии в системе последипломного педагогического образования и обеспечения высокого уровня развития у них предметной (биологической, экологической), методической, психолого-педагогической, информационно-коммуникационной компетентности необходимо определить критерии и показатели сформированности названных ключевых компетентностей. Определенные документами Министерства образования и науки Украины критерии оценки учебных достижений по предметам не могут использоваться для оценки уровня сформированности компетенций учителей биологии. На основе анализа нормативных документов, регламентирующих требования к уровню профессиональной компетентности педагогических работников, выделены критерии и показатели сформированности компетентностей.

Ключевые слова: компетентность, ключевые компетентности, критерии, показатели сформированности.

Mazaieva K. V.

CRITERIA AND INDICATORS FORMATION OF KEY COMPETENCES OF BIOLOGY TEACHERS

To create an effective system of work to improve the skills of biology teachers in the system of Postgraduate Pedagogical Education and to ensure a high level of development of their subject (biological, ecological), methodological, psychological and educational, information and communication competence necessary to determine the criteria and indicators of formation of mentioned key competences. Criteria for evaluating educational achievements in subjects, which was certain by documents of the Ministry of Education and Science of Ukraine cannot be used to assess the level of formation key competences of biology teachers.

For the purpose of solve the problem to use such methods of scientific knowledge, as an analysis of psycho-pedagogical and methodological literature, comparison, generalization, systematization

and classification. Determination of criteria the level key competencies biology teachers and their performance is an urgent task, the solution which will examine the quality of professional training in the system of postgraduate education. Currently not fully defined criteria and indicators that could be called optimal. The practice of professional postgraduate education demonstrates the need for further research in the development of criteria for quality training, development of Biology Teachers key competencies.

Based on the analysis normative documents regulating the requirements to the level of professional competence of teachers, selected criteria and indicators of formation of competences.

Keywords: competence, key competencies, criteria, indicators of formation.

Рецензент: Кохановська О.В.

УДК 378.046-021.68 ***Навроцька М. М.****

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ПЕДАГОГА В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ

У статті розглянуто сутність понять «умова» та «педагогічна умова». Розкрито педагогічні умови розвитку професійного іміджу педагога в системі післядипломної освіти (формування в педагогів позитивної мотивації до розвитку власного професійного іміджу; створення сприятливого творчого, інформаційно насиченого освітнього середовища; організація самоосвітньої діяльності педагогів з використанням сучасних комп'ютерних технологій). Звернуто особливу увагу на те, що педагогічні умови є синтезом педагогічних та організаційних аспектів. Висвітлено їх як комплекс обставин і способів організації педагогічного процесу, що створюються з метою його покращення та оптимізації.

Ключові слова: імідж, педагог, педагогічна умова, післядипломна освіта.

Одне з найважливіших завдань педагогічної науки та системи освіти загалом на сучасному етапі – підготовка конкурентоспроможного фахівця на світовому ринку освітніх послуг. Важлива увага в цьому контексті приділяється розробленню ефективних шляхів і засобів професійної підготовки педагогів. У свою чергу професійний імідж фахівця стає тим основним ресурсом, що забезпечуватиме як високий престиж і успішність функціонування системи освіти загалом, так і конкретного навчального закладу зокрема.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови розвитку професійного іміджу педагога в післядипломній освіті.

Проблеми розвитку іміджу особистості досліджували О. Горовенко, А. Калюжний, Л. Качалова, Н. Гузій, О. Межерецька. Сутність професійного іміджу педагога розглянуто в дослідженнях О. Ковальової, А. Кононенко, С. Маскалянова, Н. Тарасенко та ін. Вивчення педагогічних умов досліджували Л. Андрощук, Ж. Ковалів, Н. Приходько, О. Прохорова, О. Чепкова, О. Шпортун, І. Ніколаєску, І. Розмолодчикова.

Зазначимо, що післядипломну освіту розуміють як освіту дорослих, навчання та розвитку фахівців з приведення їх професійного рівня кваліфікації відповідно до світових стандартів, вимог часу, індивідуально-особистісних і виробничих потреб, удосконалення їхнього наукового та загальнокультурного (загальноосвітнього) рівня, стимулювання та розвиток творчого та духовного потенціалу особистості, що відбуваються у спеціалізованих державних, приватних навчальних закладах і засобами самоосвіти та керуються державними стандартами щодо фаху певних рівнів кваліфікації відповідно до вимог суспільно-економічного та науково-технічного прогресу [10, с. 8].

*© ***Навроцька М. М.***